

УСМІХНУТИСЯ НАЗУСТРІЧ ТВОРЦЕВІ

Про Йоганну Шпірі, котра відкрила світові Швейцарію

Чи думала ревна християнка, дружина адвоката, матір єдиного сина, не вельми примітна ні вродою, ні талантами, що в зрілому віці візьме в руки перо, а невдовзі стане відомою і в Європі, і в Америці?

Йоганна Луїза Гойссер народилася 12 червня 1827 року в селищі Гірцель в Швейцарії. Кілька літ родина прожила в гірській місцевості Чар у Граубюндені. Згадки про ці місця згодом відобразяться в оповідках письменниці.

У 25 років дівчина вийшла заміж за адвоката Бернгарда Шпірі, народила сина, названого іменем батька, поселилась у Цюріху. Тихо, одноманітно, розмірено й добродібно плинуло її життя-буття.

Перше оповідання «Листочок на могилі Вроні» опублікувала в 1871, а повістину «Гайді» в 1880 році. Через чотири роки овдовіла, тоді ж втратила сина... Займалася благодійністю, написала понад 50 оповідок та новел, здебільшого про дітей та для них. Померла 7 липня 1901 року, похована в Цюріху.

На відзнаку пам'яті письменниці її портрет уміщено на поштовій марці (1951) і на 20-франковій монеті (2001). А Швейцарію, завдяки Йоганні Шпірі, світ сприймає як «Батьківщину Гайді».

Про книжку, що стала світовим бестселером

Невелика за обсягом повість, що складається із двох частин і скомпонувана у вигляді низки оповідань, несподівано стала вважатися шедевром світової класики, була визнаною найкращим на той час твором для дітей. За десять років після першої публікації книгу перевидали 13 разів! 1882 року вийшов перший переклад повісті французькою, 1884 — англійською мовами. 1899 року її ввели в шкільну програму США.

Кіноіндустрія теж не дрімала. Перший фільм про Гайді відзнято у 1920 році. Відтак, після наступної екранізації (в 1937) Голівуд звертався до цієї теми ще шість разів. На жаль, окремі версії були

вельми далекі від оригіналу, у фільмі 1989 року — Гайді-підліток живе у часи Першої світової війни...

В американському містечку Нью Гларус 1965 року започаткували «Фестиваль Гайді», котрий донині дуже популярний у поціновувачів фольклору. Аматорські театральні колективи презентують глядачам вистави про маленьку Гайді, а згодом виступають юні декламатори, співаки, акробати, що виконують уже традиційні вправи з прапорами.

У Швейцарії туристів приваблює місцевість Сант-Моріц, де 1978 року офіційно зареєстровано рекламний слоган «Земля Гайді». 1996 року в Бад Рагаці створено «Гайдину місцину», назва миттєво розповсюдилася в регіоні Саргаж та довкіль Валенського озера. Проте село Маенфельд існує насправді, й у ньому для заманки туристів збудовано будинок, у якому нібито жила Гайді. Мало того, і в Бад Рагаці, і в Маенфельді облаштована «Полонина Гайді» (зі знаменитими ялинками, з кізками, з колибою), де захоплених і захеканих туристів гостинно зустрічає Вуй із полонини!

Про дівчинку Гайді, котра зробила світ веселковішим

Трава проростає крізь асфальт, тендітний едельвейс пробивається до сонця крізь каміння...

Бог наділяє сиріт дивовижною здатністю виживати, дарує могутній захист і неогоїстичну любов, уміння дитинно ділитися тією любов'ю.

Лише дитина живе у світі, де перемовляються звірі, і зорі, і трави... Де все розумне та чутливе, здебільшого — радісне. Радість — усміх Творця, дитя — втілення радості. Так усе просто й доладно. Колами, колами шириться добро від крихтини, зернини, іскорки, подарованих без очікування віддарунку.

...Та є ще світ дорослих. Безкінечні клопоти, боротьба, інстинкти, пошуки сенсів чи істини, чи грошей... Жагуче прагнення щастя (від пагорба аж до Казбеку), любові (неодмінно привласненої!), волі (за рахунок поневолення інших) тощо. І поволи на старіючих обличчях зникають усмішки привітання життю. Вуста викривляють злорадний чи глузливий, а то й глумливий регіт, зловтішна, затаєна гордовита, хитра чи облеслива посмішка, хижий вишкір...

ренька знову почала гладити дівчинку по голові, по її розпашілих від бігу щічках та повторювала раз за разом: — Скажи ще щось, маленька, скажи, щоб я тебе чути могла!..

Гайді розповіла, як тривожилася, поспішаючи до неї: чи ж дочекалася старенька її з пампушками, чи померла, так їх і не скуштувавши... а вона, Гайді, не зможе більше прийти до неї...

В хатину зайшла Петрусева мама і від здивування завмерла на місці, а потім вигукнула:

— Та це ж Гайді, очам своїм не вірю, як таке може бути!

Дівчинка звелася на ноги і подала їй руку для привітання. Бригітта тим часом ніяк не могла надивуватися з її “міського” вигляду. Вона ходила навколо дитини, розглядала її та повторювала:

— Бабцю, ти би лишень тільки виділа, яка гарненька суконка, в яку мала зодягнена! Та її тепер не впізнати! А капелюшок із пером на столі, він також твій? Одягни його, хочу подивитися, як тобі в ньому.

— Ні, мені він більше не потрібен, — навідріз відмовилася Гайді, — Як хочеш, можеш його собі забрати. В мене є свій.

Дівчинка розгорнула червоний пакуночок і вииняла свого старого солом'яного капелюшка, в якого після подорожі зморщок стало ще більше. Проте Гайді не зважала на такі дрібнички. Вона добре пам'ятала, як дідусь кричав Дорці вслід, що в капелюшку з пір'ям він нікого більше бачити не хоче. Це була, власне, причина, чому

дівчинка старанно зберігала свій старий капелюшок: вона постійно думала про повернення додому, до дідуся. Бригітта зауважила, що не потрібно бути такою наївною, капелюшок — просто диво, вона не може його взяти. Якщо мала не хоче такого носити, то його можна продати доньці вчителя та заробити пристойну суму. Проте Гайді свого рішення не змінила: вона непомітно поклала капелюшок у куток, позаду бабусі, так, що тепер його взагалі не було видно. Після цього скинула своє гарне платтячко й залишилася в нічній сорочечці, з відкритими по плечі руками, пов'язала на шию червону хустку і, взявши бабусю за руку, сказала:

— Тепер я мушу до дідуся, але завтра зранку я знову прийду, на добраніч, бабуню.

— Приходь, дитино, завтра приходь! — попросила бабуся, вона обхопила руками її долоньку і ніяк не хотіла пускати.

— А чого ти скинула своє гарненьке платтячко? — не втримавшись, спитала Бригітта.

— Бо я хочу так до дідуся піти. Якщо прийду, одягнена у все нове, то він мене, як і ти, може не впізнати.

Бригітта провела малу за поріг, а надворі тихенько попередила:

— Спідничку могла б і не скидати, він би тебе й так упізнав. І будь пильна: Петрусь каже, що Вуй зробився злий і взагалі не озивається.

Гайді побажала їй доброї ночі й почала підніматися з кошиком у руках до хатини дідуся. Полонина переливалася різними барвами та буйно зеленіла під щедрими променями вечірнього сонця, заіскрилися також снігові плеса на Шезаплані. Через кожних пару кроків Гайді спинялася і, оглянувшись, (коли підніматися полониною гори — за спиною) милувалася цією красою. Та ось багряне сьайво, торкнулось її ніг, і трава під ногами запалахкотіла. Гайді знову оглянулася. Такого вона навіть уявити не могла і в найкращому сні не бачила: шпилі Фалкніс, витягнувшись до неба, палали, віддалені снігові поля жаріли, небо над горами полум'яніло, а по ньому пливли шарлахові хмарки. Трава на полонині стала золотистого кольору, голі та похмуро-сірі скелі засяяли, а глибоко внизу, в імлі та чистому золоті пливла далека долина. Гайді стояла посеред цієї пишноти й від широї радості та блаженства по її щоках котилися сльози. Мала склала долоньки й палко звернулася до любого Бога, що він у своїй благодаті привів її додому, а тут усе стало ще красивішим, ніж вона раніше бачила та уявляла. Дівчинка голосно подякувала Богові, що тепер це усе знову належить їй. Гайді сповнило таке

— Не встигнеш і оком моргнути, як знову настане літо, і ти прийдеш сюди. Повір мені, все буде ще краще. Зможеш сама кожного дня підніматися з кізками на квітучу полонину. На нас чекає стільки всього веселого!

Як і домовилися, за Кларою прийшов Зеземанн. Він стояв коло дідуся: чоловіки мали про що поговорити. Клара витерла сльози. Гайдині слова її дещо заспокоїли.

— Передайте від мене привіт Петрусеві, — сказала вона, — а ще привітайте всіх кізочок, а особливі вітання Білці. Ох, якби ж я ще їй могла зробити подарунок. Вона так допомогла мені видужати!

— Ти запросто можеш це зробити, — порадила Гайді, — вишли їй трішечки солі, ти ж знаєш, як вона любить ввечері злизувати її з долоні дідуся.

Порада Клари сподобалася.

— Ой, та я вишлю їй сто фунтів!¹ — весело вигукнула вона, — нехай у неї залишиться згадка про мене.

Зеземанн махав рукою, підкликаючи їх: він хотів уже вирушати. Цього разу білого коня, який раніше віз бабусю, приготували для Клари, бо тепер вона могла вже з'їхати верхи...

Гайді стала там, де починався спуск, і махала рукою до тих пір, доки кінь із вершницею на ньому не зник за лінією горизонту.

...З Франкфурта привезли ліжко. Тепер бабця спала на ньому. Вона почувала себе набагато краще, і міцний сон, без сумніву, додавав їй нових сил. Добра бабуся з Франкфурта не забула про суворі зими в горах. Вона вислала клунок із теплими речами. В ньому було стільки теплого одягу, що бабця, закутавшись у нього, могла спокійно сидіти у своєму куточку і не труситися від холоду. Тим часом у Дьорфлі повним ходом йшла велика будова: в сільце переселився пан лікар. Він послухав доброї поради свого друга і купив старий будинок, той самий, у якому зимували Вуй та Гайді. Той

¹ Фунт — міра ваги в країнах з англійською системою мір (в Англії, Бельгії та ін.), що дорівнює 453,6 г.

будинок, який колись був найпишнішою спорудою в селі, й де цілком збереглася кімната з високою стелею, гарною кахельною піччю та красиво вирізьбленими панелями. Цю частину будинку пан лікар відбудував і зробив своїм помешканням, іншу частину теж старанно відновлено та реставровано — там мали жити зимою Гайді та дідусь. Лікар добре пізнав волелюбну натуру Вуя, який мусив мати власне житло, тому все так і облаштував. Позаду їхнього помешкання змурували теплий хлів для Білки та Бурки, тут вони могли спокійно перечікувати зиму.

Лікар та Вуй стали дуже хорошими друзями. Коли вони разом приходили подивитися, як просувається будова, всі їх розмови та помисли були про Гайді, бо саме вона мала стати головною радістю у відновленому будинку.

— Любий друже, — сказав якимось лікар, коли вони стояли на мурах новобудови, — ви маєте зрозуміти. Мені це дівча приносить втіху, як і вам. Це так, ніби я для неї — найближча після вас людина та родина. Хочу розділяти з вами всі турботи про малу. Я теж відповідальний за нашу, підкреслюю — саме нашу, Гайді. Смію надіятися, що як прийде до мене глибока старість, вона розділить зі мною той час, що мені залишиться. Це найбільше моє бажання. Я зроблю її своєю спадкоємицею! Отож, коли прийде пора, ви і я зможемо спокійно покинути цей світ, бо Гайді буде забезпеченою.

Вуй вдячно потиснув лікареву долоню. Він не відповів нічого, але Кляссен міг побачити по очах старого, що той зворушений та по-справжньому радий.

Тим часом Гайді та Петрусь сиділи коло бабці. Дівчинка натхненно оповідала про події цього літа, а хлопець уважно слухав. Вони були настільки захоплені цим, що забували подих переводити і все більше тулилися до старенької. Раніше Гайді ніяк не могла всього розповісти, бо рідко заходила сюди.

Найщасливішим був, звичайно, Петрусь, який побачив усі події зовсім по-іншому та надзвичайно тішився, що Гайді й надалі залишиться з ним. Та й обличчя Бригітти почало набувати все задоволенішого вигляду, вона збагнула значимість заповіту Зеземанів — нескінченних десяти копійок...

Наостанок бабця попросила:

— Гайді, дитинцю, прочитай мені Пісню вдячності. Маю подякувати Господу за всю радість, яку він нам вдарував!

ЗМІСТ

<i>I. Дем'янова. Усміхнутися назустріч Творцеві</i>	<i>7</i>
---	----------

ГАЙДІ

<i>Оповідка перша. Мандрівка до Вуя з полонини</i>	<i>12</i>
<i>Оповідка друга. У дідуся</i>	<i>23</i>
<i>Оповідка третя. На вигоні</i>	<i>30</i>
<i>Оповідка четверта. Гостина в Петрусевої бабці</i>	<i>43</i>
<i>Оповідка п'ята. Неждані візити й стрімкі зміни</i>	<i>55</i>
<i>Оповідка шоста. Нове та незвідане</i>	<i>64</i>
<i>Оповідка сьома. Неспокійний день панни Роттенмаєр</i>	<i>71</i>
<i>Оповідка восьма. Ще більше клопотів</i>	<i>83</i>
<i>Оповідка дев'ята. Господар спантеличений неймовірними чутками</i>	<i>92</i>
<i>Оповідка десята. Бабуся</i>	<i>97</i>
<i>Оповідка одинадцята. Дарунки і втрати</i>	<i>105</i>
<i>Оповідка дванадцята. Привид будинку Зеземанна</i>	<i>109</i>
<i>Оповідка тринадцята. Повернення</i>	<i>119</i>
<i>Оповідка чотирнадцята. У неділю, коли лунає передзвін.</i>	<i>132</i>

ГАЙДІ. ПРИГОДИ ТРИВАЮТЬ

<i>Оповідка перша. Підготовка до подорожі</i>	<i>148</i>
<i>Оповідка друга. Гість на полонині</i>	<i>154</i>
<i>Оповідка третя. Винагорода</i>	<i>161</i>
<i>Оповідка четверта. Зима в Дьорфлі</i>	<i>169</i>
<i>Оповідка п'ята. Петрусь вчиться читати</i>	<i>180</i>
<i>Оповідка шоста. Клара з бабусею приїхали!</i>	<i>186</i>
<i>Оповідка сьома. Чудесне зцілення</i>	<i>199</i>
<i>Оповідка восьма. Радісні несподіванки</i>	<i>207</i>
<i>Оповідка дев'ята. Зізнання</i>	<i>218</i>
<i>Оповідка десята. До зустрічі, друзі!</i>	<i>230</i>